

A LÉPÉS NÉZÉSE

Milián Orsolya: *Átlépések*

akad(t), aki a vizuális jeleket betűkké, szavakká, mondatokká, történetté és nem utolsósorban szöveggé fűzze, »nézze« össze.
MILIÁN ORSOLYA: *ÁTLÉPÉSEK*, 172.

■ Milián Orsolya új kötetében folytatja az olvasási mód, kiemelten a szépirodalmi szövegekben fellelhető vizualitást érintő olvasási mód utáni nyomozást, amelyet előző, *Képes beszéd* című kötetében (JAK–Prae.hu, Bp., 2009) megkezdett.

Milián *Átlépések* könyvének alapvetően két csomópontja van: az olvasási módok feltárása olyan művekben, amelyeket nem a vizualitás függvényében elemez, és olyan olvasási módok bemutatása, amelyeket pedig kifejezetten a vizualitás kérdéskörének segítségével szemlél. Ez utóbbi metódus lehető fel nagyobb mértékben a kötetben, most mégis az első csoport ismertetését hozom előre, hiszen ez az egység kicsit távolabbról indítja az olvasási mód problematikájának vizsgálatát.

A kötet címe természetesen jelzi már a szerző összpontosítását a köztesre, így az említett, nem a vizualitásra fókuszáló művek közül Miliánt azok foglalkoztatják leginkább, amelyek akár műfajiságukban hordozzák a nehezen besorolhatóságot. Dragomán György nagy sikerű *A fehér király* című, a kollektív emlékezetre is alapozó könyve szakirodalmi hullámot indított el műfaji osztályozhatatlanságát kiemelve. Milián végigveszi az érveket a Dragomán-kötet elbeszélésciklustól a regényig való meghatározásáig, s végül az „összetett regény” mellett áll ki Bezczky Gábor *Az elbeszélésciklus poétikája* írásának fejtegetéseire támaszkodva a kérdés humoros zárásával: „[összetett regény] »meghatározott darabszámú és meghatározott sorrendű,

egy kötetben kiadott, de önállóan is közölhető elbeszélések gyűjteménye» (lábjegyzetben: Bezczky: i. m. 81.). Úgy vélem, minden terjedelmesebb érvelés nélkül belátható, hogy ez a meghatározás jól illik *A fehér királyra*, vagyis eszerint a szövegegyüttes mégiscsak *regény*. A kérdés már csak az, hogy beszélhetünk-e összetett regényszerű olvasásról, s ha igen, akkor milyen is volna az” (159., Milián kiemelései). Hajnóczy Péter *A latin betűk* című írásánál Milián ugyancsak a műfajiság kérdéskörét húzza alá, itt Thomka Beáta rövidtörténet-meghatározása nyomán e műfaj mellett voksol: „A rövidtörténetek – Thomka Beáta által meggyőző alapossgal körüljárt (lábjegyzetben: Thomka Beáta: *A pillanat formái. A rövidtörténet szerkezete és műfaja*. Forum, Újvidék, 1986) – műfajára fölöttébb jellemző, hogy egyes darabjai az elbeszélői, szóbeli és írott hagyományok más formáival, így például az anekdotával, a mesével, a parabolával, a viccel vagy éppen a közmondással ötvöződjének. [...] *A latin betűket* olyan rövidtörténetként különítem el, amely más műfajok kódjaival, elsősorban az ellen-mesével és a parabolával keveredik.” (165–166.) E Hajnóczy-szöveg esetében a szerző három olvasatot mutat be.

Dragomán könyvének említésekor azért vélem szükségesnek utalni a kollektív emlékezetre az *Átlépésekkel* kapcsolatban, mert e Milián-kötet a kortárs önéletrajzok mechanizmusait is tárgyalja. A történet elmondásának problematikája mögött húzódik az az emlé-

kezésproblematika, amelyre oly lényegre törően (és szépen) tér ki Hans-Georg Gadamer („az emlékezésben van valami egészen másfajta dolog is, mégpedig az, hogy az így felidézett emléket megőrizzük. Lehet jó vagy rossz az az emlék, de mindenesetre olyan valami, amit ugyan nem feledtünk el, és nem is ötlük eszünkbe. Ez valami maradandó, természetesen nem mint állandó jelenlét, de mindig olyan valami, ami a leg-sajátabb tulajdonunk, valami, amire gondolunk, és ami gazdag sokféleségében jelenik meg ismét előttünk” [Gadamer: *Költeni és gondolkodni Hölderlin Emlékezés című verse tükrében*. Ford. Orosz Magdolna. In: *Uó: A szép aktualitása*. Vál. Bacsó Béla. Budapest, T-Twins Kiadó, 1994. 213.]). A történet viszonylatában e Milián-könyv az elmondás alapvető sajátosságaira reflektál: „[a]z »elmondom az igazat magamról« lejeune-i elképzelése így az »elmondom a történetemet« narratív intenciójává alakul át, amely éppúgy a fikcióképzés egyik előfeltételeként tekinthető, mint az »elmondom ezt a történetet« szándéka.” (110.) A szerző bármiféle (akár műfaji) határképzés ellenében látszik mozdulni úgy, mint az idő fragmentáltsága kapcsán is a Kemény István-korpuszt vizsgálva *A rövidtörténetektől a nagyregényig avagy a „Nagy történet” ellenében (Kemény István prózájáról)* fejezetben.

A vizualitást taglaló csoporthoz mérve az átmenetiséget képviseli a Tömörkény-modernizációt érintő szemléletét tanulmányozó egység, hiszen ebben Miliánt kiemelten az érzékelésben bekövetkezett változások és azok nyelvi megformálásai, nyelvben való lecsapódásai foglalkoztatják.

Szorosan olvasva az *Átlépéseket*, észrevehető, hogy a szerzőt a vizualitás megjelenéseit irodalmi művekben szemlélő fejezetekben ugyancsak az érzékelés természetének meghatározása érdekli első lépésben. Erre jó példát szolgáltat a Garaczi László prózáját fagató rész és annak is az az egysége, amely *A mennyország térképe* című

szöveget (kiemelten a 2005-ös változatot) és a *Gyarmati nőt* elemzi főképpen. E fejezet nagy hangsúlyt fektet a szem behunyásának és a pislogásnak, az érzékelés megmásmításának, az érzékelés raktározásának játékára: „[m]inkét szituációban hangsúlyozódik, hogy a kép nem a falon, vagyis egy materiális közegben látható, hanem egy érzéki benyomás eredményeként, hordozójáról mintegy leválasztva lesz látható, jön létre.” (65.) Hajnóczy *A szertartás* szövegénél azonban a látás, a medialitás, a tekintet, az irányulások egységesen, tömören, fókuszáltan vonzzák a szerző érdeklődését, ám a képolvasási mód milyenségére bevezetésképpen és helyesen a kötet nyitótanulmánya koncentrált leginkább. E fejezet Roland Barthes sokat tárgyalt *S/Z*-kötetének olvasási módját veszi górcső alá, s bevallható, hogy néhol (pl. 20, 22.) eléggé keményen fogalmaz ez olvasási móddal és így Barthes interpretációjával szemben. Ezt viszont feloldani látszik akkor, amikor a barthes-i játékot a Barthes által vizsgált balzaci *Sarrasine*-szövegben is megtalálja: „Barthes tehát Balzachoz hasonlóan játékot űz a valósságeffektusokkal és a reálissal: egyszerre nevez meg reális helyeket, tárgyakat és szöveghelyeket, *textuális* objektumokat. Bulloz-hoz nem csak a Bonaparte utcában juthatunk el, ahogyan a Girodet-kép reprodukcióját sem csak ott (vagy a Louvre-ban) vásárolhatjuk meg: mindkettőhöz elkalauzol az *S/Z* francia kiadása.” (27. Milián kiemelései.) Az *Átlépések* e tanulmánya végül az ekphraszisz természetét adja meg: „az ekphraszisz ellenáll a referenciális olvasásnak.” (39.)

Milián Orsolya *Átlépések* című kötetét a fenti úton szintén lehet olvasni (szinte megfordítva a tanulmányok sorrendjét). A nagy szakirodalmi apparátust mozgató és a szoros olvasás technikáját meggyőzően alkalmazó tanulmánykötet jó szerkesztői érzéket sejtet, a megfordítás lehetősége ezt sugallja.

Kovács Flóra